

Mačeta!

Jurij Meden

MAČETA (MACHETE, 2010), NAJNOVEJŠI FILM ROBERTA RODRIGUEZA (IN SOREŽISERJA ETHANA MANIQUISA), SE V BRANJE PONUJA IZ VEČ ZORNIH KOTOV. IN SE NATO PRAV VSAKEMU POGLEDU POKAŽE KOT SVOJEVRSTEN UNIKUM, KAR JE TUDI NJEGOV NAJVEČJI DOSEŽEK.

Za začetek je *Mačeta* film, ki je tri leta obstajal zgolj v obliki napovednika za neobstoječi akcioner, posnet za potrebe »pristnejše« izkušnje konglomerata *Grindhouse* (Tarantinov *Smrtno varen* [Death Proof, 2007] + Rodriguezov *Planet groze* [Planet Terror, 2007]), simulacijo cenene kinematografske izkušnje 70., ki jo zaznamujejo proletarska kinodvorana, obskurni žanr na čelu z (raznorodno) eksploatacijo, zlizana filmska kopija, tradicija dvojčkov (double-bill) ali celo trojčkov (triple-bill), kopica napovednikov za še bolj obskurne žanrske akrobacije itd. Ta napovednik je nato – predvsem po zaslugi interneta – prerasel najprej v senzacijo in nato v vse glasnejšo zahtevo, naj se utelesí/razširi v film, ki ga promovira. Ko se je tej zahtevi bojda pridružil še istoimenski protagonist filmske miniature, Mačeta osebno (Danny Trejo), je Rodriguez (tudi bratranec Mačete) klonil in napovedniku, srčiki neobstoječega filma, katalogu klimaktičnih prizorov, dosnel še vezno tkivo, ki je zadostilo pogojem celovečerne forme. Ta unikaten reverzibilni vznik filma – klasičen napovednik je praviloma izluščen iz že posnetega filma – je obenem tudi lepa prisposoda za vzvraten postopek vzpostavljanja publike, na katero z *Mačeto* cilja

Rodriguez (oziroma na katero sta računala s Tarantinom, ko sta posnela *Grindhouse*). Če je stereotipni odjemalec grindhouse kulture nekdanje hlastno požiral ves zlahtni plevel, ki ga je protijemu metala internacionalna B-produkcijska mašinerija (bajkerski film ceste, nindža akcioner, špageti western, giallo, kanibalski splatter, samostanska erotika, mondo dokumentarec, poliziotteschi, nacistploatacija, vampirski nadrealizem itd), in zahteval vedno več in več, potem taiste publike – proletariata, ki je ves ta trash ohranjal pri življenju – dandanes praktično ni več: preselil se je v tretji svet, kjer pa v novih, trših pogojih dela v novem tisočletju nima več časa za kino. Če hoče Rodriguez skratka s svojim politično nekorektnim, (vsaj dozdevno) poceni posnetim, ekstravagantnim, ekscesnim filmskim odvodom uspeti, mora nujno računati na nostalgijo. In to ne nostalgijo nekdanjih, prvotnih odjemalcev grindhouse oziroma trash filmske estetike, marveč umetno nostalgijo sodobnega gledalca, ki se obdobja 70. z nostalgijo spominja natanko zato, ker ga je takrat zamudil. Rodriguez skratka bodisi računa na posebno sorto cinefilov, ki pa so se že ob *Grindhouseu* mobilizirali v premajhnem številu (blagajniški izkupiček filma je bil

pod pričakovanji), bodisi svojo publiko, novodobni lumpen-proletariat, kakršnemu naj bi bila *Mačeta* pisana na kožo, šele vzpostavlja. Potuje skratka od napovednika do filma (in ne obratno), od samoniklega, samoreferenčnega, instantnega statusa kulta proti publiku, kakršna sicer takšen status kulta šele ustvari in osmisli.

Za unikum se *Mačeta* nadalje izkaže v svojem žanrskem zastavku. Pri čemer ne gre toliko za (sicer nadvse dobrodošlo) obče cepljenje žanrskega filma z eksplicitno politično agendo – rob, ki ga je žanr nekoč že imel in ga nato, z izjemo prikrito fašistoidnih akcionerjev 80., skoraj povsem izgubil – kot pa za še bolj dobrodošlo iznajdbo povsem samosvoje, specifične žanrske niše, ki so jo ameriški kritiki nemudoma okvalificirali za mexploation. Gre seveda za parafrazo popularnega žanrskega predalčka blaxploation; črnkega, pogosto že kar militantno, vedno pa vsaj med vrsticami političnega filma 70., s katerim je črnska skupnost Holivudu in njegovim »bleeding heart« liberalcem tipa Stanley Kramer iztrgala pravico do samopodobe na velikem platnu. Nekaj podobnega, kar so skratka Rudy Ray Moore, Melvin Van Peebles in Gordon Parks, jr. v 70. naredili za črnce (zoperstavljanje integraciji, zagovarjanje individualizma, upor proti vsem vrstam oblasti, ki so seveda v lasti »belega človeka«), zdaj Rodriguez, Mehičan, dela za svojo manjšino v ZDA. Ta njegova poteza je toliko bolj preroška, v kolikor je, vsaj dozdevno, črnki boj stvar zgodovine in je grozeči drugi (vsaj tisti drugi na domačem pragu in ne na Bližnjem vzhodu) za belega Američana (zlasti Teksačana) dandanes Mehičan (kar četrtnina, 30 milijonov, vseh Mehičanov ne živi v svoji domovini, pač pa v ZDA; od tega jih je po uradnih podatkih 7 milijonov brez papirjev). Nadalje je bila taista manjšina do prihoda Rodrigueza obravnave svojih problemov deležna le s strani zunanjega, belega pogleda; pa še to v obliki »majhnih«, festivalskih filmov tipa *Brez imena* (Sin nombre, 2009, Cary Fukunaga) in *Oče naš* (Padre Nuestro, 2007, Christopher Zalla), sicer povsem korektnih izdelkov, za katere pa težko rečemo, da so dosegli tudi publiko, ki je predmet njihove obdelave.

RODRIGUEZ SE NE BOJI NEGATIVNIH STEREOTIPOV, POŽVIŽGA SE NA POLITIČNO KOREKTNOST, ZAOBJAME EKSCES IN POSNAME ODLOČNO GLEDLJIV IN VŠEČEN ADRENALINSKI TOBOGAN, PRI ČEMER TO ŠE NIKAKOR NE POMENI, DA SVOJO PUBLIKO PODCENJUJE IN JE ZARADI TEGA FILM KAJ MANJ BISTER.

Rešujejo ga namreč prav prej omenjeni ekscesi (na nivoju dramaturgije, likov, vizualizacije): te bo deviški pogled prepoznal kot sveže razbijanje siceršnje monotonije holivudskih akcijskih izdelkov, ki navzlic vsem letečim robotom vendarle skušajo ohranjati določeno mero resnobne verodostojnosti, izkušen gledalec pa jih bo (uživaško) razkrinkal kot serijo referenc na zgodovinski žanrski bazen ekscernih klišejev, od koder se Rodriguez – na sledi Tarantina – napaja. Na tem mestu lahko ponovno ugotovimo to, kar je veljalo že za *Hudičeve jezdece* (Hell Ride, 2008, Larry Bishop), dozdevno še en »tarantinovski«

klon. Kjer Tarantino, novodobni boter filmskega citiranja in ljubezni do žanrskih obskurnosti, naposled dostavlja položene, ironične, igrive, duhovite postmoderne reinvencije mrtvih žanrov, Rodriguez skromno ugotavlja, da kaže k nerafinirani, idiotski, razbrzdani in zabavi namenjeni eksploataciji pristopati na prav takšen način: nerafinirano, idiotsko in razbrzdano. Kar v končni konsekvenci njegovi *Mačeti* podarja mero kredibilnosti, kakršna za kakšne *Neslavne barabe* (Inglourious Basterds, 2009, Quentin Tarantino) ostaja nedostopna.

Naposled je *Mačeta* unikum v luči svoje igralske zasedbe, zlasti na obeh skrajnih polih palete pozitivnih in negativnih likov, ki ju zasedata D. Trejo, Mačeta, in njegov naglavni sovrag, Steven Seagal – prvič v vlogi negativca. Unikum zato, ker je Trejo (letnik 1944), zagotovo ena najbolj markantnih prezenc in reliefnih obrazov sodobnega ameriškega filma, nekdanji kaznenec, po skoraj dvesto filmskih nastopih naposled dobil priložnost glavne vloge (v kateri nato dejansko izživi režiserjevo ambicijo, da bi kreiral mehiško verzijo Charlesa Bronsona). In zavoljo Rodriguezovega poguma, da po skoraj desetletni odsotnosti na velika platna vrne Seagala – tam so ga v ZDA nazadnje gledali leta 2002 v filmu *Smrtonosna cona* (Half Past Dead, 2002, Don Michael Paul), pri nas pa leto poprej v filmu *Smrtni udarec* (Exit Wounds, 2001, Andrzej Bartkowiak); spomnimo se, da je šlo celo za enega otvoritvenih filmov ljubljanskega Koloseja). Seagalov historični avtorski pečat, njegova filozofija, obenem v treh korakih povzema tudi zgodbo *Mačete*:

1. *You guys think you're above the law ... well you ain't above mine!*
2. *What does it take to change the essence of a man? How much is enough? How much money is enough? What do you say to a man with no conscience?*
3. *We're outgunned. And undermanned. But you know sumtin'? We're gonna win. You know why? Superior attitude. Superior state of mind.*